PARERGA VE PARALIPOMENA

KISA FELSEFİ YAZILAR

CİLT II

Arthur Schopenhauer

Almanca Aslından Tercüme Edenler

Gürkan Başay – Murat Kaymaz

Bilimsel Redaksiyon

Prof. Dr. Milay Köktürk

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1642
KÜLTÜR SERİSİ: 930

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-063-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Özgün Adı: Parerga und Paralipomena II

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE TİC. A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş Merkezi
No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Arthur SCHOPENHAUER: 1788'de Danzig'de (Bugünkü Gdansk) doğdu. 1813'te Jena Üniversitesinde doktorasını tamamladı ve 1819'da *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* adlı büyük çalışmasını yayımladı. 1833 yılında, bağımsız bir akademisyen olarak 1860 yılındaki ölümüne kadar yaşadığı ve çalışmalarını yazdığı Frankfurt am Main'e yerleşti. Burada *Kısa Yazılar, Parerga ve Paralipomena* ile bu eserine dâhil ettiği "Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar" adlı çalışmalarını kaleme aldı.

Gürkan BAŞAY: 1971 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi ve Goethe Üniversitesinde öğrenim görmüştür. Farklı yayınevi ve dergilerde çalışan Başay, 25 yıldır bilirkişilik ve tercümanlık yapıyor. Kafka çevirileri, Türkçeden Almancaya Nazım Hikmet çevirileri ve çeşitli teknik eserlerin çevirilerini deruhte etmiştir. Halen yabancı dil alanında eğitmen olarak çalışmaktadır.

Murat KAYMAZ: 1973 İstanbul doğumludur. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Biyoloji Bölümünde tamamlamıştır. Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanmış diğer çalışmaları; *Bal Kaşığım* ve *Kaleme Karşı* adıyla felsefi ve edebî konular üzerine prosa metinlerden mürekkep telif eser ve Fuzulî'ye ait *Beng ü Bade* isimli mesnevisinin güncel Türkçeye manzum tercümesidir. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde doktora çalışmasını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ / 11

PARERGA VE PARALIPOMENA'NIN İKİNCİ CİLDİNE ÖN SÖZ / 13

BÖLÜM I • FELSEFE VE METODU HAKKINDA / 17

BÖLÜM II • MANTIK VE DİYALEKTİK ÜZERİNE / 37

BÖLÜM III • ENTELEKT ÜZERİNE DÜŞÜNCELER / 51

BÖLÜM IV • KENDİNDE ŞEY VE TEZAHÜRLERİN TEZATLIĞI ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER / 97

BÖLÜM V • PANTEİZM HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ / 107

BÖLÜM VI • TABİAT BİLİMİ VE FELSEFESİ ÜZERİNE / 113

BÖLÜM VII • RENK ÖĞRETİSİ ÜZERİNE / 169

BÖLÜM VIII • ETİK ÜZERİNE / 193

BÖLÜM IX • HUKUK ÖĞRETİSİ VE POLİTİKA ÜZERİNE / 229

BÖLÜM X • HAKİKİ VARLIĞIMIZIN ÖLÜM TARAFINDAN TAHRİP EDİLEMEZLİĞİ ÜZERİNE ÖĞRETİ / 255

BÖLÜM XI • VAROLUŞUN DEĞERSİZLİĞİ ÖĞRETİSİ ÜZERİNE BAZI EKLER / 269

BÖLÜM XII • HAYATIN ISTIRABI ÖĞRETİSİ ÜZERİNE BAZI EKLER / 277

BÖLÜM XIII • İNTİHAR HAKKINDA / 289

BÖLÜM XIV • HAYAT İRADESİ ÖĞRETİSİNİN KABULÜ VE REDDİ ÜZERİNE EKLER / 295

BÖLÜM XV • DİN HAKKINDA / 305

BÖLÜM XVI • SANSKRİT LİTERATÜRÜ ÜZERİNE
BAZI DÜŞÜNCELER /357

BÖLÜM XVII • BAZI ARKEOLOJİK İNCELEMELER / 365

BÖLÜM XVIII • BAZI MİTOLOJİK İNCELEMELER / 371

BÖLÜM XIX • GÜZELİN VE ESTETİĞİN METAFİZİĞİ
ÜZERİNE DÜŞÜNCELER / 379

BÖLÜM XX • YARGI, ELEŞTİRİ, TAKDİR VE ŞÖHRET HAKKINDA / 411

BÖLÜM XXI • BİLGİN VE BİLGİNLİK HAKKINDA / 435

BÖLÜM XXII • BİZZAT DÜŞÜNMEK / 447

BÖLÜM XXIII • YAZARLIK VE ÜSLUP HAKKINDA / 457

BÖLÜM XXIV • OKUMA VE KİTAPLAR HAKKINDA / 491

BÖLÜM XXV • DİL VE KELİMELER HAKKINDA / 499

BÖLÜM XXVI • PSİKOLOJİ HAKKINDA GÖRÜŞLER / 509

BÖLÜM XXVII • KADINLAR HAKKINDA / 537

BÖLÜM XXVIII • EĞİTİM HAKKINDA / 547

BÖLÜM XXIX • FİZYONOMİ ÜZERİNE / 555

BÖLÜM XXX • SES VE GÜRÜLTÜ HAKKINDA / 563

BÖLÜM XXXI • MESELLER, MUKAYESELER VE FABLLAR / 569

BİRKAÇ ŞİİR / 577

DİZİN / 585

ÖN SÖZ

Parerga ve Paralipomena'nın ikinci cildi Arthur Schopenhauer'in ölümünün yüz altmış yıl ardından nihayet metnin tam bir Türkçe çevirisi ile yayımlanıyor. Bu anlamlı ve zor çalışma için evvela çevirmenler Murat Kaymaz ve Gürkan Başay'a teşekkür ediyorum.

Parerga ve Paralipomena'nın ikinci cildi, *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* adlı temel eserin ikinci baskısında yer bulamayan temel konulara eklemeler ve açıklamalar içeriyor. En azından Schopenhauer üçüncü baskının ön sözünde bunları yazar. Aslında bazı bölümler ana eserin ikinci cildi için tamamlama ve ekler olarak da görülebilir. Bazı bölüm başlıklarında bu durum "EKLER" ifadesiyle zaten açıkça belirtilmiştir. Diğer bölümlerde de referanslar hemen göze çarpar; örneğin 10. bölümde *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya*'nın ikinci cildinde yer alan başlık "Ölüm ve Kendinde Varlığımızın Yok Edilemezliği ile İlişkisi" nerdeyse aynen tekrarlanır yahut 27. bölümde "Cinsel Sevginin Metafiziği"ne referansı daha ilk bakışta görürüz. Tüm diğer başlıkların da -Ahlak, Estetik, Bilgi Öğretisi ve Din... gibi- ana eserin felsefi sistemiyle genel bir bağlantısı söz konusudur. Sadece sistem öncesi yazılarından olan "Görme ve Renkler Üzerine" bu çerçevenin biraz dışına çıkar. Ancak daha önceki yazılarda, geçerken sadece şöyle bir değinilmiş yepyeni meseleler de söz konusudur. Burada "Eğitim Hakkında" bölümünün yanı sıra, "Yazarlık ve Üslup Hakkında" ile "Okuma ve Kitaplar Hakkında" bölümlerinden de bahsedilmelidir; ayrıca bunlar müstakil olarak da yayımlanmış yazılardır. Bu durum aynı zamanda felsefi sistemiyle bağlamı koparark Schopenhauer'in kamuoyundaki olumsuz imajını orantısız biçimde şekillendiren ve çok daha kısa olan "Kadınlar Hakkında" senaryosu için de geçerlidir. Buna karşılık, "Din Hakkında" bölümünde yer alan ve hâlen güncel sayılabilecek diyalog olumlu bir tepki almıştır. Kısacası bu cilt Schopenhauer'in felsefi sistemine çeşitli yönlerden

bakış sağladığı gibi onun felsefî konular dışındaki düşüncelerini de fevkalade edebî bir maharet ve üslupla okuyucularına sunmaktadır.

Frankfurt a. Main, im Juni 2020 Matthias Koßler

Präsident der Schopenhauer-Gesellschaft
(Schopenauer Cemiyeti Başkanı)

PARERGA VE PARALIPOMENA'NIN İKİNCİ CİLDİNE ÖN SÖZ

Parerga ve Paralipomena'nın ikinci cildiyle Arthur Schopenhauer külliyatını Türk diline bir adım daha yaklaştırabilmiş olmayı umuyoruz. Zannederiz ki bu hacimli eserde yer alan pek çok pasaj düşünürün takipçileri için taze bir mektup intibaı ile karşılanacaktır. Schopenhauer bizzat kendi metinleri ile ilgili bir ifadesinde, yazdıklarını çok sayıda kapısı olan bir şehre benzetmekle beraber bunların her birinin daima aynı meydana/fikre doğru açılacağını söylemiştir. Gerçekten de öyledir ve bu meydan her zaman İ*rade*'nin (*Wille*) meydanıdır. Hem aşina olanlar hem de düşünürle ilk kez karşılaşanlar içinse filozofun metinleri her dem taze kalan ve tattıkça yeniden olgunlaşan meyveler sunmaya hazır bir bahçedir. Bununla da kalmayıp Schopenhauer'in edebî inceliğinin pek çok üstadın dahi rızasını aldığını belirtmeden geçmeyelim. Mesela Franz Kafka, Schopenhauer'in mutlak suretle okunması gereken bir üslup dehası olduğunu söylemiştir. Teşbihte hata olmaz kaidesine sığınarak düşünürün elinizdeki eserde bir iplik tüccarı gibi olduğunu dahi söyleyebiliriz. Onun ipliğinden çeşit çeşit kumaşlar dokunmakta, renk renk elbiseler dikilmektedir. Eser boyunca filozof, ipliğinin sağlamlığına o denli güvenmektedir ki âdeta onu her boyaya daldırır. Belli bir felsefi sistemin günlük hayatın hemen tüm ayrıntıları içerisinde serdedilişini görmek felsefe okuru için sık rastlanan bir durum değildir ancak işte bu eser tam da böyle bir tat sunmaktadır. Hayatı her yönüyle kuşatan böylesi bir yaklaşımı Schopenhauer'in de pek sevdiği Şirazlı Sadi'nin Gülistan'ında da görebiliriz. Elbette tüm büyük fikirlerin hakikate yaklaştıkları nispette birbirlerine de yaklaşmaları evvela aklın bir gereğidir. İşbu hâlde kıymetli okurun keyifle takip edeceği ve belki bambaşka mecralara yollar bulabileceği bu eseri külliyatın diğer eserleriyle de tamamlama gayretimiz devam edecektir. Elbette hatalar ve eksiklikler her zaman bir tercümenin

yoldaşıdırlar. Ne ki, kıymetli okura çevirmenler olarak en büyük vaadimiz elimizden gelenin en iyisini sunmaktan öteye geçemez ve çevirmen için "mükemmel", samimi gayretini sarf etmekten gayrısı olamaz. O hâlde çevirmen taşa da güle de razı olsun.

Tıpkı büyük düşünür Schopenhauer'in mezar taşında, vasiyeti gereği ne bir tarih ne de bir sözün yer almayıp sadece adının yazıyor olması gibi bu eseri de şimdi daha fazla söz etmeden ellerinize teslim ediyoruz.

Temmuz 2020, İstanbul

Gürkan Başay Murat Kaymaz

ÇEŞİTLİ ŞEYLER ÜZERİNE SİSTEMATİK DÜŞÜNCELER

Eleusis servat, quod ostendat revisentibus.
(Eleusis ancak ilk geri döneceklere gösterebileceği bir şey saklıyor.)
SENECA, *Quaestiones Naturales*, 7.31

BÖLÜM I

FELSEFE VE METODU HAKKINDA

PARAGRAF 1

Tüm bilgilenmemizin ve bütün bilimsel çalışmalarımızın üzerine oturduğu zemin, gerçekte izah edilemeyen bir zemindir. Bunun sonucunda ortaya çıkan tüm açıklamalar, er veya geç tıpkı bir iskandilin[1] deniz tabanına farklı derinliklerde ulaşması gibi temelini veya zeminini bulacaktır. Fakat bununla birlikte bu temellenme şüphesiz eninde sonunda gerçekleşmesi gereken bir şeydir. İşte bu noktada izah edilemeyen tüm olgular metafiziğin egemenliğindedir.

PARAGRAF 2

Hemen hemen tüm insanlar biteviye şu ya da bu insan olmalarının sonuçlarıyla ilgiliyken esasen insan olmalarının tabii neticelerini, -asıl mesele bu olmasına rağmen- pek az dikkate alırlar. Sayıca az olan ve insan olmanın neticelerini, belli bir insan olmanın neticelerine göre daha fazla önemseyenler filozoflardır. Filozofa kıyasla diğerlerinin istikameti -ki bu diğerleri, şeylerde müşterek olanı görmek yerine umumiyetle sadece tekil ve bireyseli görürler- geriye doğru gitmek gibidir. Ancak ziyadesiyle kabiliyetli olanlar, kabiliyetlerinin derecesine bağlı olarak, tek tek şeylerde müşterek olanın kendisini görürler. Bu mühim farklılık tüm idrak kabiliyetini öyle bir hâle getirir ki bu kabiliyet, olağan nesnelerin seyrü temaşasında kendini yayar ve böylelikle yüce kafalar için farklı olanlar aşina hâle gelir. Tümelin bu çözümlenişi her zaman tikelin betimlenişini içerir. Benim bilmenin saf, iradesiz öznesi olarak tanımladığım ve Platonik idealarn öznel bağlaşığı olarak ortaya koyduğum şey, -ki bu sadece tümele yöneldiğinde nesnesiz bir bilme söz konusudur- tikel şeyler bu iradesiz özne karşısında *Arzunun* nesneleri olarak dururlar. Buna göre hayvanların bilmesi tikel olanla sıkıca sınırlanmıştır ve bundan dolayı idrakleri sadece iradelerinin hizmetiyle sınırlıdır. Mamafih ruhun tümel olana her yönelişini müteakiben zaruri olarak, felsefe ve şiirde yani sanat ve bilimde hakiki başarılar gelir.

---

[1] [Derinlik ölçmekte kullanılan bir denizcilik aleti.]

Pratik ihtiyaçlara yönelen iradenin hizmetinde bulunan idrak için sadece tekil nesneler söz konusudur. Ne var ki bizzat kendisi için faal olan ve sanat ve bilime yönelen akıl için sadece *genel geçer* olanlar, türler, cinsler, sınıflar, *şeylerin ideaları* vardır. İşte yaratıcı sanatkâr, tikel olandaki bu ideayı kavrayarak onun türünü tasvir etmek ister. Bunun kaynağı şudur ki irade sadece tikel şeylere yönelmiştir ve bunlar onun tikel nesneleridir. Zira sadece onların ampirik gerçeklikleri vardır. Hâlbuki kavramlar, sınıflar, türler iradenin ancak dolaylı olarak nesneleri olurlar. Bu bakımdan sıradan insanın genel geçer hakikatler hakkında hemen hiç fikri yoktur. Buna mukabil deha ise tikel olanı önemsemeyip onu göz ardı eder. Tikel olanla zaruri bir meşguliyet ise pratik yaşamın kumaşından dokunduğundan, deha için can sıkıcı bir angaryadır.

PARAGRAF 3

Öyleyse felsefe yapmanın ilk iki şartı şöyledir: İlkin yüreğinde soru saklamayacak kadar cesaretli olmak gerekir. Ve ikincisiyse insan *doğal olarak kabul edilenleri* sorgulamalı ve bunların bilincine varmalıdır. Tüm bunların yanındaysa gerçek anlamda felsefe yapabilmek için insan ruhu mutlak anlamda hür olmalıdır. Bununla birlikte asla başka amaçların peşine takılmamalı ve iradesi tarafından kontrol edilmemelidir. Bunun yerine bir bütün olarak bilincinin ve mütalaa edilen dünyanın kendisine sunduğu aydınlanmanın peşine takılmalıdır.

Buna mukabil felsefe profesörleri sadece kişisel fayda ve çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Zaten bütün ciddiyetleri de yalnızca bu noktada odaklanmıştır. Bu yüzden göz önünde ve gayet apaçık olan şeyleri doğru değerlendiremezler. Hatta bunlar felsefenin problemleriyle dahi gerçek anlamda hiç ilgilenmezler.

PARAGRAF 4

Şair hayatın resimlerini, insani karakterleri ve toplumsal koşulları fantezimizde uyandırır. Sonra tüm bunları harekete geçirir ve kişinin ruhu ve idraki ölçüsünde hayal kurmasını sağlar. Bu yüzden o, çok farklı kabiliyetlere sahip olan insanları hatta ahmak ve bilgeleri bile aynı anda eğlendirir. *Filozof* bu anlamda hayatın kendisini yaşa-

BÖLÜM II

MANTIK VE DİYALEKTİK ÜZERİNE

PARAGRAF 22

Her genel geçer hakikat spesifik olaylar babında *altın ve gümüş* gibidir. Bunlar tıpkı bir altın parçasının hatırı sayılır miktarda bozukluğa çevrilebilmesi gibi bir dizi spesifik hakikate çevrilebilir. Örneğin bir bitkinin tüm hayatı, esasında bir deoksidasyon süreci ve bir hayvanın hayatı ise oksidasyon sürecidir. Elektrik devresindeki her akım dalgasında derhal onu dik açıyla kesen bir manyetik alan oluşur. Yahut akciğerle solunum yapmayan hayvanlarda ses yoktur, her fosil nesli tükenmiş hayvanlara aittir, yumurtlayan hayvanların diyaframları yoktur. Sonuçta bunlar genel geçer doğrulardır ve bunları açıklamak için ortaya çıkan fenomenlerden pek çok hakikat elde etmek mümkündür. Aynı şekilde ahlaki ve psikolojik nitelikli genel geçer hakikatler de kıymetlidir. Buradaki genel kuralların altın değerinde olması gibi sanatın da her cümlesi öyledir hatta atasözlerinin de. Zira bunlar her gün tekrarlanan binlerce örnekle gösterilen deneyimlerin birer hülasasıdır.

PARAGRAF 23

Analitik bir hüküm nihayetinde sadece bir oraya bir buraya çekiştirilen bir kavramdır. *Sentetik bir hüküm* ise entelektin içerisinde daha önceden var olan iki kavramdan yeni bir kavram oluşturmaktır. Buna göre buradaki bağlantı bir *fikrî konsept* tarafından sağlanmalı ve ispatlanmalıdır. Bunun empirik veya saf a priori olmasına göre ortaya çıkan hüküm bağlantıyı ya sentetik *a posteriori* ya da sentetik bir *a priori* yapar.

Her analitik hüküm aynı zamanda bir totoloji içerir. Ve totoloji içermeyen her hüküm sentetiktir. Bunun neticesinde ortaya çıkan bir önerme içerisindeki analitik hükümler; sadece kendisine yönelik konuşulan kimsenin, konuşmayı yapan kişi gibi özne kavramını bilmemesi veya o anda kullanmaması varsayımı altında geçerlidir veya bu varsayım altında uygulanabilir. Hatta bunun ötesinde totoloji taşımadığı için geometrik önermelerin sentetikliği ispatlanabilir.

Bu durum aritmetik önermelerde de geçerlidir ama bu kadar dikkat çekici değildir. Çünkü birden dörde kadar ve birden beşe kadar saydığımızda, birden dokuza saydığımızdaki kadar rakam tekrarlanır. Ama bununla birlikte bu bir totoloji değildir. Bilakis burada zamanın saf mütalaası iletilir ve üstelik bu aktarma söz konusu mütalaa anlaşılmadan gerçekleşir.

PARAGRAF 24

Bir cümlenin içerisinden zaten içeriğinde var olan anlamından daha fazlası çıkamaz. Öyleyse burada cümle belirli bir mantığın açıklamasından başka bir şey veremez. Ama eğer *iki cümle* silojizm [kıyas] kullanılarak öncüller hâline getirilirse her cümlenin içeriğinden çok daha fazlası ortaya çıkabilir. Bu durum tıpkı kimyevi yollardan oluşturulmuş bir maddeye benzer. Burada bilindiği üzere bileşimin neticesinde bileşenlerde görülmeyen nitelikler ortaya çıkar. İşte bu çıkarımların değeri tam olarak bu hususa dayanır.

PARAGRAF 25

Her ispat girişimi, sonuçta iddia edilen cümlenin geçerliliği konusunda zaten bilinen ve emin olunan gerçeklerin mantıki bir yönelimin-den başka bir şey değildir. (Burada aynı zamanda ikinci bir öncül yardım eder.) Böylesi bir cümle ya dolaysız ve doğru bir kökensel geçerliliğe sahip olmalı ya da böyle bir geçerliliğe sahip olan bir cümlenin mantıken takipçisi olmalıdır. Hiçbir ispat olmaksızın tüm bilimlerin temel gerçekliği veya doğruluğu hâline gelen cümleler daima mütalaa yoluyla oluşmuş bir düşüncenin soyutluğa aktarılmasıyla meydana gelmiştir. İşte bu yüzden bunlar *apaçık* olarak değerlendirilir ve söz konusu yüklemin ispatlanmış cümlelerle -conclusiones ex praemisses-[13] ilişiği olmayıp sadece bu gruba dâhildir. Sözünü ettiğimiz hakikat doğrultusunda bu her zaman dolaylı yöneltilmiş ve ödünç alınmıştır. İşte bu yüzden yani bahsettiğimiz türdeki cümlelerden doğru bir şekilde elde edildiyse doğrudan gerçeklik taşıyan cümleler kadar geçerliliğe sahiptir. Hatta çoğu zaman bunların hakikatleri söz konusu kökensel cümleye göre daha basit

[13] [Öncüllerden çıkan sonuçlar.]

BÖLÜM III

ENTELEKT ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

PARAGRAF 27

Felsefe içerisinde sözüm ona her *koşulsuz uygulama* sahtekârlıktan başka bir şey değildir. Çünkü her zaman bir dayanak noktası olmalı ve buradan yola çıkılmalıdır. Bu felsefe yapmanın ve insani davranışın kaçınılmaz gerçeklerinden biridir. Çünkü biz ne bedenimizle ne de ruhumuzla eterde kalıp bunun içerisinde süzülemeyiz. Bununla birlikte felsefenin bu hareket noktası zamanla düzenlenmeli ve geliştirilmelidir. Çünkü hareket noktası ya *öznel* bir şey yani bilinç, tasavvur, özne ve iradedir ya da *nesnel* bir şey yani başka maddelerin bilincinde kendisini gösterendir. Örneğin reel dünya dış koşullar, tabiat, materyal, atom, tanrı, tasarlanmış bir kavram… Öyleyse burada ortaya çıkan keyfîliği tekrar dengelemek ve varsayımı yenilemek için zaman zaman *duruş noktası değiştirilmeli* ve karşıt bir pozisyona geçilmelidir. Böylece başlangıçta verilmiş olarak kabul edilenler tamamlayıcı bir felsefeyle geliştirilmelidir. Böylece bir şey diğer şeyleri aydınlatır.[25]

Berkeley, Locke veya Kant gibi *öznel*den yola çıkarsak -ki burada inceleme yöntem olarak zirveye çıkmıştır- o zaman öznelin *dolaysız* olması itibarıyla bize en büyük ayrıcalığı tanımasına rağmen kısmen tek yönlü ve kısmen sonuca ulaşmamış bir felsefeyle karşılaşırız. Şüphesiz bunun önüne geçebilmek için söz konusu felsefenin içerisinde yöneltilmiş olanı, bir başka zaman temel verilen olarak kabul edip bunu çıkış noktası haline getirmek gerekir. İşte söz konusu felsefi anlayış bu şekilde geliştirilebilir ve zenginleştirilebilir. Sonuçta burada daha önceki uygulamanın tersi bir şekilde öznellik, nesnel yönelimle kazanılır. Ben esas hatları itibarıyla Kant felsefesini tamamladığımı düşünüyorum.[26]

Fakat eğer bunun tersini yapar ve nesnelden yola çıkar da her şeyi verili olarak kabul edersek (örneğin madde ve bunun içerisin-

---

[25] [Lucretius, *De rerum natura*, I, II.09.]

[26] Bu konuyla ilgili bakınız, baş eserim bölüm 22. Ayrıca bununla birlikte *Willen In der Natur* adlı eserimin içerisinde *Bitki Fizyolojisi* başlığı altında dışsal tabiattan yola çıkarak zihin konusunu sonuca ulaştırdım.

de kendini gösteren güçler gibi) o zaman tüm tabiatı da önceden verilmiş olarak kabul ederiz. Çünkü bu türden bir inceleme benim esasında *mutlak fizik* olarak adlandırdığım *saf natüralizme* ulaşır. İşte burada verili olanlar, mutlak gerçeklikler, maddeler ve onun taşıyıcıları genel anlamda doğa kanunları ve doğa kuvvetleri içerisinde bir araya toplanmıştır. Fakat bunu özel bir şekilde inceleyecek olursak o zaman sonsuz evren içerisinde bulunan güneş sistemleri olarak göründüğünü fark ederiz. Buna göre sonuç olarak kısmen ışıldayan ve kısmen aydınlanan kürelerden başka hiçbir şey ortaya çıkamaz. Bahsettiğimiz bu kürelerin ikincisinin yüzeyinde atmosferik koşullar sonucunda hayat vardır. Hayat burada kendisini belirli bir sınıflandırmaya sahip organik varlıklar şeklinde gösterir ve bunlar kısaca birey olarak adlandırılır. Bu varlıklar zamana bağlı olarak ortaya çıkar ve son bulurlar. Söz konusu bu süreç üreme ve ölüm ile gerçekleşir ve doğa kanunlarına uygun olarak meydana gelir. Doğa kanunlarıysa diğer bütün egemenler gibi ezelden ebede kadar maddelerin düzenli olmasını sağlar. Bu kanunların başı ve sonu olmadığı gibi herhangi bir yere veya makama hesap vermezler. İşte bu sınıflandırmanın ve gelişimin zirvesinde insan oturur. Fakat bununla birlikte varlığının bir başlangıcı vardır, yaşam süreci içerisinde büyük acılar ve küçük hazlar yaşar, en sonunda diğer varlıkların tümünde olduğu gibi insan hayatı da son bulur. Üstelik bu hayat hangi insanın hayatı olursa olsun, hiç olmamış gibi yok olur gider. Bizim buradaki incelememizi yönlendiren ve felsefenin oynadığı rolü oynayan *mutlak fizik*, bize *bir tezahürün* mutlak anlamda geçerli ve var olan doğa kanunlarının şemsiyesi altında nasıl bir başka tezahürü ortaya çıkardığını veya yok ettiğini açıklar. Burada her şey doğal mecrası içinde gelişir ve bu yüzden net ve berrak bir şekilde ortadadır. Muhteşem *Fichte* ise kürsünün arkasında sergilediği dram yeteneğiyle birlikte bu konu üzerine herhâlde şu sözleri söylerdi: "Böyle olduğu için böyle olmalıdır ve böyle olması, böyle olduğu içindir." Söz konusu duruş noktası itibarıyla bu derece berrak hâle getirilen bir dünyada metafizik içerisinde başka açıklamalar aramak oldukça tuhaf olarak değerlendirilmelidir. Zira bu sanal metafiziğin üzeri tekrar ahlaki bir örtüyle kaplanmıştır. Çünkü fizikle açıklanamayan ve ispatlanamayan oluşumlar sonucunda dayanak olarak geriye sadece metafiziğin kurguları kalır. İşte fizikçilerin metafiziği

BÖLÜM IV

KENDİNDE ŞEYLERİN VE TEZAHÜRLERİN TEZATLIĞI ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

PARAGRAF 61

Kendinde şey demek bizim algılamamızın dışında var olan yani gerçekte var olan anlamına gelir. Bu Demokritos için formu olan maddeydi. *Locke* için durum farklı değildi. Onun için de maddenin kendisi formu olan veya formelleştirilmiş bir nesneydi. *Kant* için *X* değeri ifade ediyordu. Benim için ise kendinde şey *iradedir*.

Demokritos'un meseleye bu bağlamda yaklaştığını ve bunun, oluşumun en tepesine yerleştirilmesinin gereğini Sextus Empiricus'un sözlerinden çıkartabiliriz. Zira Empiricus onun eserini ayrıntılı bir şekilde incelemiş ve pek çok kez onun eserinden alıntılar yapmıştır:

"Demokritos aklın idrakini inkâr ettiğinden şunu ileri sürdü ki hakikatte olduğu gibi tezahür etmeyen, bilakis bize öyle gelen, hakikatte reel olarak mevcut olan atomlar ve boşluktur."[52]

Bu açıklamayı destekler bir şekilde metnin devamında yer alan sözler, ilk bölümde sarf ettiği sözleri destekler mahiyettedir: "Her şeyi elde etmek nasıl zorsa hakikati bilmek de öyledir."[53]

İşte tüm bunların anlattığı esasında çok belirgindir: "Buna göre biz şeyleri kendilerinde ne oldukları bakımından bilmeyiz, biz şeyleri sadece nasıl tezahür ettikleriyle değerlendiririz." Bu şekilde Demokritos kararlı bir materyalizmden yola çıkan fakat idealizme ulaşan ve benimle son bulan bir dizi gelişmenin başlangıcını oluşturur.

PARAGRAF 62

Biz nasıl ki dünyanın sadece yüzeysel bölümünü görüp içindeki sıvı kitleyi göremiyorsak aynı şekilde empirik yöntemle şeylerin ve dünyanın *tezahürü* (yani yüzeysel bir bakış) dışında hiçbir şey görmeyiz. Geniş anlamda baktığımızda ise bunun kesin bilgisi *fizikte* gizlidir. Buna göre yüzeysel alan sadece yüzeysel değildir ve içsel kübik bir

---

[52] "Democritus autem ea quidem tollit, quae apperent sensibus, et ex iis dicit nihil ut vere est apperere, sed solum ex opinione; verum autem esse in iis, quae stunt, atomos et inane.'' Sextus Empirikus, adv. math. bölüm VII, s. 135.

[53] Vere scire, quale sit unum quodque, in dubio est.

içeriğe sahip olduğunu varsayar. Bununla ilgili ve maddenin niteliği üzerine çıkarımlar ise daha ziyade *metafiziğin* konusudur. Basit tezahür kanunları doğrultusunda şeylerin varlığının kendisini yapılandırmaya çalışmaksa tıpkı birisinin sadece yüzeysel alan ve kanunlar kullanarak stereometrik bir cismi yapılandırmaya çalışmasına benzer.

PARAGRAF 63

Tabiattaki her varlık hem *tezahür* hem de *kendinde şey* veya başka bir deyişle hem *natura naturata* hem de *natura naturans* olduğu için bunlara hem *fiziksel* hem de *metafiziksel* bir açıklama getirmek mümkündür. Fiziksel açıklama *kökensel* bir açıklamayken metafiziksel açıklama ise *irade* kaynaklıdır. Çünkü söz konusu metafizik açıklama kendisini, bilgilenmesi olmayan tabiatın içerisinde *doğa gücü* olarak sunar. Bir basamak yukarıya çıktığımızda ise bunun adı *yaşam gücü* olur ve bilindiği üzere hayvan ile insanda bunun adı *iradedir*. Katı bir bakış açısıyla ise bir insanın zekâsının seviyesi ile yönü ve karakter kökenli ahlaki özellikleri saf *fiziksel* olarak da tespit edilebilir. Bunun birincisi beyin ile sinir siteminin yapısından (bunları etkileyen kan dolaşım sistemiyle beraber) ikincisiyse kalp, damar sistemi, akciğerler, böbrekler, dalak, bağırsaklar, üreme organları vb. kombinasyonundan anlaşılabilir. Ama bunun için gerekli olan kanunların çok daha iyi bilinmesinin gerektiği ise unutulmamalıdır. Zira *Bichat* ve *Cabanis* ellerinde bulunan *Raport Du Physique Au Moral* bunun için yeterli değildir.[54] İşte ancak böylesi bir gelişmenin neticesinde daha uzak gibi görünen fiziksel etmenler, yani anne babanın özellikleri bu bağlam içerisinde incelenebilir. Sonuçta bu ikili daha yüksek ve daha iyi varlığın değil, ancak kendileriyle eşit olan bir varlığın tohumunu verebilir. *Metafiziksel* olarak insan tamamen bağımsız, kendine özgü ve kökensel bir irade olarak açıklanmalıdır. Burada irade (veya bu anlamda insanın kendisi) kendisine uygun entelekti oluşturur ve bu yüzden tüm eylemlerinin söz konusu yapısallığa uygun olduğunu düşünmemiz gerekir. Sonuçta tüm eylemler zorunlu olarak karakter yapısının var olan motiflerle çatışmasından ortaya çıkar. İnsan ile anne babası arasındaki fark, metafiziksel bakımdan mutlak bir fark olarak değerlendirilemez.

[54] [Ahlak Fiziği Raporu.] -

BÖLÜM V

PANTEİZM HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

PARAGRAF 68

Çağımızda felsefe profesörleri arasında sürdürülen teizm ve panteizm tartışması, dramatik ve alegorik olarak tanımlanabilir. Zira bu diyalog, gerçekte esas oyun Milano'daki tiyatro sahnesinde sergilendiği sırada tiyatro binasının bodrumunda yapılmaktadır. Tarafların ilki dünyaca ünlü *Giralamo* kukla tiyatrosunda olmaktan çok mutludur ve sanatsal faaliyetlerden çok etkilenmiş bir şekilde kuklaları yöneten direktörü hayranlıkla seyreder. İkinci taraf ise tek bir kelime etmez. Onlara göre *Della Scala* tiyatrosunda bulunuyorlar ve direktör ile onun yardımcıları da bizzat sahne alıyor, kostümlerin içerisinde rol yapıyorlar. Söz konusu bu tarafa göre eseri yazan şair de oyunda rol alıyor.

Felsefe profesörlerinin panteizme yaklaşımları ise gerçekten izlemeye değer, zira bunlar yeterince yürekli olmadıkları için söz konusu yasak meyveye yaklaşamıyorlar. Bu davranışlarını daha önce üniversite felsefesini işlediğim zaman ayrıntıyla ortaya koymuştum. Hatırlanacağı üzere burada vaftiz gecesi rüyasına atıfta bulunmuştum.

Sonuçta felsefe profesörleri gibi geçinmeye çalışmak gerçekten kolay bir iş değil. İlk önce bakanın havasına uygun dans etmek zorundalar ve burada oldukça narin figürler sergiledikleri takdirde o zaman dışarıda vahşi yamyamların yani gerçek filozofların saldırısına maruz kalabilirler. Zira bu gerçek filozoflar adamı cebine koyup dilediği anda ve dilediği yerde maskara olarak oynatma kabiliyetine sahiptir.

PARAGRAF 69

Benim panteizme yönelik ilk itirazım, gerçekte onun somut bir ifadesinin olmamasına yöneliktir. Sonuçta "Dünya tanrıdır." söylemiyle "Dünya sadece dünyadır." söylemi arasında bir fark yoktur. Eğer tanrı burada verilen ve açıklanması gereken, bir varlık olarak görülürse yani "Tanrı dünyadır." ifadesi kabul edilirse o zaman *Ignotum*

Dizin

A

Addison 36
ad hominem 45-46
ad rem 45-46
Aesop 575
Afrodit 375
Ahriman 285, 346
Anakreon 29
Angelus Silesius 213
a posteriori 39, 72-73, 218
a priori 28, 31, 39, 46, 55, 57, 61, 72, 117, 139-140, 172, 179, 218, 297, 506
Ariosto, Ludovico 80
Aristoteles 35, 44, 93, 137, 202, 207, 291, 326, 368, 374, 464, 488, 545
Athena 377
Atlas 376
Augustinus 55, 339, 340, 352
Ay 120, 129-132, 136-137, 144
Aydınlanma 26

B

Balthazar Gracian 92, 420, 431
Baron Northumberland 221, 222
Becquerell 188
Beethoven 394, 416
Berkeley 53, 56
Bhagavat Gita 197
Brahmanizm 57, 197, 215-216, 218, 226, 287, 340-342, 345, 347-348, 351, 352
Budizm 47, 57, 93, 197, 215-216, 218, 226, 285, 287, 323, 335, 338, 342, 347-348
Buffon 128, 178
Büyük Opera 395, 398

C

Calderon 199
Caritas 338
Caspar 148
Cervantes 403, 421
Chamfort 543
Champfort 36
Cicero 197, 352, 487
Condorcet 325, 355
Cuvier 177

D

Daguerre 127, 557
d'Alembert 414, 543
Dante 403-405, 416
Demokritos 99, 425
Diderot 440
Diogenes Laertios 44, 551
Dionysios 26
divina commedia 142
Divina Commedia 403
Doğu Batı Divanı 42, 422

E

Empedokles 425

entelekt 27, 32, 55, 63-65, 77, 78, 81, 82, 84, 85, 104, 105, 115, 118, 138, 159, 222, 223, 225, 261, 264, 301, 384, 396, 511, 513, 529, 533, 562
Epikuros 425
Eristik Diyalektik 44
Eros 375
Eski Ahit 297, 298, 339, 340, 346, 347, 352
etik 196, 246, 251, 292, 297, 298, 329, 523
Etik 167, 251, 360
Eulenspiegel 468

F

Faust 31
Fichte 24, 27, 54, 57, 415, 417, 443, 469, 470, 474, 495, 496
filozof 13, 19, 21, 22, 24, 28, 55, 59, 66, 109, 121, 174, 188, 204, 216, 231, 233, 238, 261, 268, 285, 292, 307, 308, 312, 315, 316, 325, 326, 353, 360, 384, 393, 394, 424-425, 440, 443, 452, 453, 455, 496, 525, 529, 572
fizyonomi 85, 140, 218, 408, 467, 525-526, 558, 560, 562
Fourrier 128
Fundament Der Moral 196, 231, 251, 252, 541

G

generatio aequivoca 115, 147, 149, 258
George Sand 173, 530
Geulinx 197
Gnostik 26
Goethe 5, 31, 42, 69, 77, 84, 85, 93, 94, 95, 123, 145, 171-175, 179, 180-181, 184-186, 188-192, 221, 267, 275, 320, 355, 373, 385, 406, 416, 419, 421, 426, 439-440, 443, 451, 465, 466, 475, 497, 565

H

Hamlet 299, 528, 530
Hayden 394
Hegel 25, 116, 188, 189, 265, 395, 415, 425, 427, 440, 441, 443, 469, 474, 483, 495, 496, 562
Helvetius 36, 561
Hercules 376
Herder 130, 455
Hesiodos 373, 375, 376
Hobbes 21, 233, 234, 467
Homeros 207, 247, 368, 405, 406, 414, 419, 433
Horatio 299
Horatius 414, 415, 470
Hıristiyan 26, 55, 93, 205, 248-250, 297-298, 311, 324, 333-334, 337-338, 340, 353, 355, 403, 544

İ

İdealizm 56
intihar 73, 281, 291-293
İntihar 73, 293
İrade 5, 11, 13, 63, 65, 102, 216, 217, 223, 225, 262, 363, 383, 527

J

Jacobi 27, 415
Jean Paul 257, 406, 424, 565
Juvenalis 9, 519

K

Kant 22, 24, 26, 35, 53, 56-57, 59, 61, 62, 65, 93, 94, 99, 104, 116, 118, 119, 122, 133-136, 139, 140, 163-164, 173, 179, 190, 196, 207, 211, 212, 224, 259, 260, 271, 313, 320, 325, 345, 413, 415, 416, 419, 443, 496, 565
Kartezyen 118, 416
Kepler 133, 134
Koreggio 409, 410
kozmogoni 133, 135

Kritik der Reinen Vernuft 65, 79, 345, 353
Kronos 374, 375, 377

L

Labruyere 36, 89, 561
Laplace 133-136, 140
La Rochefoucauld 36
Lavoisier 126
Leibniz 116, 128, 286, 452, 477
Lessing 459
Lichtenberg 36, 455, 472, 535
Locke 53, 55, 69, 99, 121, 416
Lucretius 53, 403

M

Machiavelli 223, 239, 335, 422
Malebranche 27, 316
Marshall Hall 159, 420
3
Mekânın İdealitesi 61
metafizik 30, 35, 54, 100, 102, 139, 166, 218, 319, 320-321, 323
metempsikoz 214, 218, 226, 340, 342, 363
mitoloji 150, 246, 251, 253, 315, 323, 352, 373-375, 403, 417, 428
monoteizm 250, 338, 345-346
Montaigne 36
Mozart 394, 398, 416
Muhammedilik 335, 338

N

Natura Naturans 100, 362, 572
natura naturata 100
nesne 42, 57, 67, 262, 342, 381-382, 386, 392, 418, 444, 521
Newton 126, 134, 135, 142-145, 171-173, 175, 180-182, 184, 185, 187, 188, 191, 350, 416, 432, 440
Nirvana 285, 341, 342
Notre Dame 442

O

On The Conduct Of The Understanding 69
Ormuzd 285, 346, 352, 361
Orpheus 368
Orta Çağ 215, 237, 239, 245, 311, 325, 327-329, 350, 355, 444, 497
Ovidius 327, 525, 528

Ö

özne 19, 25, 39, 47, 53, 55, 63, 262, 382, 392

P

panteizm 109-111, 368
Pelagius 55, 352
Petrarca 94, 405, 432, 467, 561
Pisagor 127, 384
Platon 23, 26, 27, 36, 44, 59, 67, 93, 126, 162, 217, 264, 272, 273, 297, 317, 326, 374, 381, 419, 485, 508, 528
Plotinos 59
Plutarkhos 71, 263
politeizm 343, 368
Principia 142, 416
principium individuationis 212, 213
Prometheus 376
psikoloji 35, 36

R

Raphael 339, 385, 409, 410
rasyonalizm 25-27, 353, 354
realizm 56, 57, 345
renk öğretisi 85, 145, 171, 174, 188-190, 432, 439, 440, 443
Rig Veda 212, 361
Robert Hooke 126, 135, 142, 143
Rossini 394, 398, 420
Rousseau 353, 466

S

Saf Aklın Eleştirisi 55
Sanskrit 359, 360
Schelling 24, 27, 72, 121, 415, 443, 469, 474, 475, 495
Scherffer 177, 178
Schiller 79, 120, 221, 401, 427, 539
Schleiermacher 25, 265
Schnurrer 148
Seneca 226, 291
SENECA 15
Sextus Empiricus 99
Shaftsbury 36
Shakespeare 79, 94, 221, 234, 244, 385, 400, 415-417, 419, 421, 528
Shenstone 36
Skotus Erigena 26, 444, 467
Sphinx 375
Spinoza 27, 233, 452, 467
Stoacılar 291
sufi 26, 197

Ş

şair 20, 21, 24, 29, 79, 80, 109, 174, 191, 327, 338, 373, 384, 385, 393, 405, 406, 415, 417, 421, 424, 429, 463, 465, 471, 483, 501, 512, 525, 574
Şölen 67

T

tasavvur 11, 34, 53, 56-58, 60-62, 64, 86, 101, 103, 115, 117-120, 132, 141, 149, 161-162, 168, 173, 203, 206, 217, 223, 238, 259, 262, 300, 302, 314, 369, 382, 532-533, 541
Tasso 84, 94, 405
tat twam asi 210, 345
tezahür 26, 27, 35, 58, 62, 63, 65, 66, 83, 99-103, 115, 118-121, 133, 138, 156, 168, 175, 203, 212, 217-218, 224, 244, 257, 259, 262, 266, 267, 274, 286, 292, 297, 299, 300, 316, 338, 351, 352, 373, 382, 387, 473
Theophrastus 36, 44
Timaios 59
Tischbein 211
transandant 25, 32, 119, 251, 252
Tristram Shandy 439

U

Uranos 374, 375
Uranüs 129, 133, 135, 430

V

Vauvenargues 25
Vedalar 212, 359-362
Vedanta 26
Victor Hugo 442
Vierfache Wurzel des Satzes vom Grunde 422
Vişnu 346, 428
Voltaire 30, 143, 146, 339, 354, 416, 474

W

Walter Scott 211, 415, 429, 517, 553
Welt als Wille und Vorstellung 120, 231, 378, 389, 526
Willen in der Natur 42, 104, 465

X

Xenophanes 146, 423

Y

yargı 31, 41, 92, 105, 313, 326, 413, 414, 417, 419, 425, 433, 440, 441, 443, 451, 454, 465, 474-476, 487, 516, 520, 522, 551, 552
yazarlık 11, 460, 494

Yehova 153, 285, 333-334, 346, 347, 361
Yeni Ahit 291, 297, 298, 339, 340, 346, 347, 348, 352, 483
yer çekimi kanunu 134, 143, 145
Yeter Sebep İlkesi 162, 167, 381-384
Zeus 368, 374, 375, 376, 377, 404